

Nr 3 (31)/JESIEŃ 2013

Kwartalnik edukacyjno-informacyjny Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie

Ludzie przebrani za drzewa w gołuchowskim parku

Lasy Państwowe
zapraszamy

1. Do Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie 30 września br. przybyli uczniowie z pobliskich szkół, aby wziąć udział w próbie bicia światowego rekordu w kategorii „Największe zgromadzenie ludzi przebranych za drzewa”; akcja została zorganizowana w ramach kampanii edukacyjnej „Lasy Państwowe. Zapraszamy”

2. Uczniowie wchodząc w pole bicia rekordu (zostało ono wyznaczone na polanie parkowej w pobliżu dębu szypułkowego „Jan”) z rąk sędziów otrzymywali okolicznościowe bilety

3. Uroczystość otworzył Benedykt Roźmiarek, dyrektor Ośrodka Kultury Leśnej, który podziękował dzieciom i młodzieży za przybycie oraz udział w akcji, a sygnał do startu dał Marek Zdunek, wójt Gminy Gołuchów

4. Aby rekord został zatwierdzony ludzie-drzewa musieli stać w wytyczonym polu przez 10 minut; nad całością czuwali sędziowie, którzy mierzyli czas

5. W trakcie bicia rekordu uczestnicy odśpiewali hymn „Puszcza” oraz skandowali hasła podkreślające ich szacunek do przyrody i dbałość o środowisko

6. Sygnał kończący wydarzenie oddał Benedykt Roźmiarek, dyrektor Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie

Zapraszamy

Wystawy stałe

w Muzeum Leśnictwa:

„Kulturotwórcza rola lasu”

„Dzieje leśnictwa w Polsce”

„Spotkanie z lasem”

„Diorama – grąd środkowoeuropejski w aspekcie wiosennym”

„Diorama – świerczyna borealna w aspekcie zimowym”

„Gatunki leśne z Czerwonej Księgi”

„Technika leśna”, „Ochrona lasu”

Wystawy czasowe

w Muzeum Leśnictwa:

Polskie szable i pałasze XX wieku ze zbiorów Pawła Komorowskiego (do 31 października 2013 r.)

Wystawa „Motywy przyrodnicze na ceramice ze zbiorów Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku” (do 31 grudnia 2013 r.)

„Coś, gdzieś, kiedyś” wystawa fotografii Grzegorza Pawłowskiego (do 31 grudnia 2013 r.)
Malarstwo Antoniego Wiśniewskiego (do 31 marca 2014 r.)
Wystawa poplenerowa „Inspiracje leśne III” (do 31 grudnia 2013 r.)

Zajęcia terenowe dla dzieci i młodzieży prowadzone w parku-arboretum:

„Jesienne obserwacje”
„Ssaki leśne”, „W głąb lasu”

Zajęcia muzealne

dla dzieci i młodzieży

prowadzone w Muzeum Leśnictwa:

„Gatunki leśne z Czerwonej Księgi”
„Budowa warstwowo lasu”
„Spotkanie z lasem”, „Zagrożenia lasu”

Informacje dotyczące zajęć:

tel. (62) 761-50-45,

e-mail: okl@okl.lasy.gov.pl

W sezonie wakacyjnym Ośrodek nastawiony był na obsługę ruchu turystycznego. Na zwiedzających czekały nie tylko wystawy stałe, ale także czasowe, prezentujące fotografię artystyczną, kolekcje szabli, zabytkową ceramikę o motywach przyrodniczych oraz zbiory etnograficzne i zielarskie związane z polską tradycją wyrobu nalewek.

Okres wakacji to czas spędzania urlopu na łonie natury i okazja do refleksji nie tylko nad jej pięknem, ale również nad relacjami człowiek – przyroda, które nie zawsze są poprawne. Jedną z form napiętnowania niewłaściwego stosunku ludzi do przyrody jest satyra. Z tego też powodu ogłosiliśmy konkurs na fraszkę pt.: „Zabij śmiechem złe zwyczaje”. Chcemy w ten sposób włączyć się w proces wychowania ekologicznego dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych.

W bieżącym roku zorganizowaliśmy trzecią edycję Międzynarodowego Pleneru Artystycznego „Inspiracje leśne”. Artysci z Polskiego Stowarzyszenia Edukacji Plastycznej Delegatura Kielce oraz z niemieckiego stowarzyszenia „Kunstverein Schwedt” w pogodne sierpniowe dni tworzyli dzieła inspirowane lasem. W czasie trwania pleneru powstało blisko 200 prac, z których ponad 40 wybranych zostało do zbiorów Ośrodka.

Z początkiem września odbył się turniej nalewek sporządzonych z owoców i ziół leśnych. Na konkurs zgłoszono 45 nalewek, z których 3 nagrodzono i 2 wyróżniono.

Dzięki naszym staraniom opublikowana została kolejna książka zatytułowana „Polskie ekspozycje łowieckie” oraz broszura pn: „Skrzydłaci mieszkańcy lasu”.

W ramach kampanii edukacyjnej „Lasy Państwowe. Zapraszamy” w Ośrodku zorganizowaliśmy próbę bicia rekordu Guinnessa w kategorii „Największe zgromadzenie ludzi przebranych za drzewa”. W wydarzeniu tym uczestniczyło 516 osób ubranych w brązowe spodnie, zielone koszulki i papierowe pióropusze w kształcie liści.

W czasie tegorocznej jesieni rozstrzygniemy konkurs na imiona dla 4 żubrów, które przyszły na świat w naszej zagrodzie oraz przeprowadzimy kolejną akcję „Ratujmy kasztanowce”.

Życząc sobie i Państwu złotej polskiej jesieni zapraszam serdecznie do zwiedzania naszej placówki.

Benedykt Roźmiarek

Dyrektor

Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie

Ludzie przebrani za drzewa w gołuchowskim parku

[cd. ze str. 1]

7. Uczestnicy wychodząc z pola bicia rekordu oddawali bilety, które zostały ponownie policzone

8. W próbie bicia rekordu uczestniczyło 516 uczniów wraz z opiekunami ze Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Gołuchowie oraz z Zespołu Szkół w Kościelnej Wsi

9. Biorący udział w akcji byli ubrani w zielone koszulki z okolicznościowym nadrukiem, brązowe spodnie, a na głowach mieli papierowe pióropusze w kształcie dębowych liści

Opracowanie: Joanna Zalejska-Niczyporuk, zdjęcia: Karolina Ziółkowska

„Inspiracje leśne III”

W dniach od 9 sierpnia do 23 sierpnia 2013 roku odbył się w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie Międzynarodowy Plenier Artystyczny pod nazwą „Inspiracje leśne III”. W plenerze uczestniczyło 26 artystów z: Polski, Niemiec, Korei Południowej oraz Australii.

Osoby z Polski to artyści głównie z Polskiego Stowarzyszenia Edukacji Plastycznej Delegatura Kielce. Stronę niemiecką reprezentowali artyści ze stowarzyszenia „Kunstverein Schwedt e.V.”. Wśród twórców było 23 malarzy, 2 rzeźbiarzy i 1 fotografik. Wydarzenie to wpisało się w ogólnopolską kampanię „Lasy Państwo-

Uczestnicy Międzynarodowego Plenieru Artystycznego „Inspiracje leśne III” (fot. D. Piotrowska)

obu języków. Na zakończenie tego wydarzenia zorganizowano wystawę poplenerową, na której wyeksponowano ponad 40 dzieł przeznaczonych na własność organizatora, czyli Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie. Prace te można podziwiać w Muzeum Leśnictwa, w obiekcie zwanym „Powozownia”. Efektem końcowym pleneru jest katalog zawierający reprodukcje dzieł, portrety twórców, ich krótkie noty biograficzne oraz osobiste sentencje zawierające odpowiedzi na pytanie: czym jest dla mnie las?

Artysta Adolf Tomasik podczas tworzenia rzeźby (fot. R. Sorek)

we. Zapraszamy”, ukazując las oczyma artystów z różnych stron świata.

Uroczystość otwarcia pleneru wzbogaciła wystawa artystyczna zatytułowana „Inspiracje gołuchowskie”. Tematem przewodnim tego międzynarodowego spotkania

artystów był las i jego kulturotwórcza rola. Inspiracje leśne artyści czerpali z przyrody gołuchowskiego parku-arboretum oraz otaczających go lasów. W ciągu dwóch tygodni artyści stworzyli blisko 200 prac malarskich i 4 rzeźby oraz liczne fotografie. Wykonane dzieła zachwycają różnorodnością ujęcia tematu wyrażając równocześnie indywidualną wrażliwość artystyczną twórców.

W trakcie pleneru artyści z Polskiego Stowarzyszenia Edukacji Plastycznej Delegatura Kielce pod przewodnictwem Mirosława Benedyktowicza – prezesa tego stowarzyszenia, przeprowadzili dwa warsztaty dla młodzieży z Gołuchowa. Jedne z nich nazwane były „Gołuchowski dywan” i przedstawiały najciekawsze obiekty przyrodnicze i architektoniczne tej miejscowości. Prace te tworzone na obszernych papierach połączonych w jedną całość niczym dywan. Drugie warsztaty zatytułowane „Jestem drzewem” polegały na odwzorowaniu na brystolu własnych sylwetek w skali 1:1 w pozie i konwencji przypominającej drzewo. Wykonane przez młodzież prace wyeksponowano w sali wystawowej Muzeum Leśnictwa, aby mogli je podziwiać turyści. Program pleneru wzbogaciły także warsztaty z gumografii. Tajniki tej ciekawej techniki połączone z prezentacją kilkudziesięciu prac przedstawił Wiesław

Warsztaty dla dzieci i młodzieży „Gołuchowski dywan” (fot. R. Sorek)

Tegoroczny plenier „Inspiracje leśne III” objął patronatem honorowym Adam Wasiak, Dyrektor Generalny Lasów Państwowych. Patronat medialny sprawowało czasopismo „Kalisia”, „Echa Leśne” oraz Radio Centrum Kalisz. Wydarzenie to wsparła finansowo Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie. Następne „Inspiracje leśne” odbędą się za trzy lata, bo w takim cyklu są one organizowane.

Barbara Czołnik

Rzeźbiarka Ewa Beyer-Formela podczas układania instalacji terenowej (fot. R. Sorek)

Turno – artysta z miasta Końskie. Warsztaty te spotkały się z dużym zainteresowaniem uczestników pleneru oraz mieszkańców Gołuchowa.

Przez cały okres pleneru dopisywała artystom piękna pogoda i przyjazna atmosfera. Integracji towarzyszyły wieczorne ogniska, na które artyści przygotowywali program artystyczny w postaci piosenek, quizów oraz wyrażań frazeologicznych, ucząc się nawzajem

Leon Holmes, artysta z Australii, pracujący w plenerze (fot. R. Sorek)

Otwarte wystawy

Podczas uroczystości rozpoczęcia Międzynarodowego Pleneru Artystycznego „Inspiracje leśne III” 9 sierpnia br. otwarto wystawę fotograficzną Danuty Piotrowskiej „Inspiracje gołuchowskie” (fot. K. Ziółkowska)

W sali kolumnowej Muzeum Leśnictwa – „Powozownia” 22 sierpnia 2013 r. zorganizowano wystawę poplenerową Międzynarodowego Pleneru Artystycznego „Inspiracje leśne III” (fot. R. Sorek)

Tu byliśmy

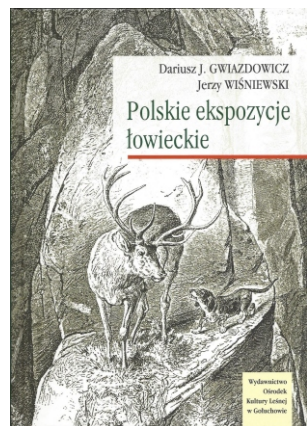
Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie 12 i 13 października br. uczestniczył w Tagach Leśnych „Las i my”, których organizatorem była Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku, Nadleśnictwo Rudka oraz Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego (fot. R. Sorek)

W Muzeum Leśnictwa – „Powozownia” 3 października br. została otwarta wystawa malarstwa Antoniego Wiśniewskiego (fot. J. Zależska-Niczyporuk)

Nowości wydawnicze

Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie na przełomie trzeciego i czwartego kwartału tego roku wydał trzy publikacje o tematyce leśnej, łowieckiej i artystycznej.

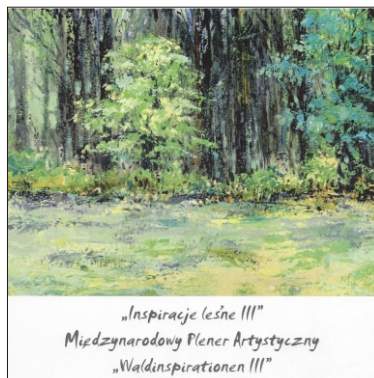
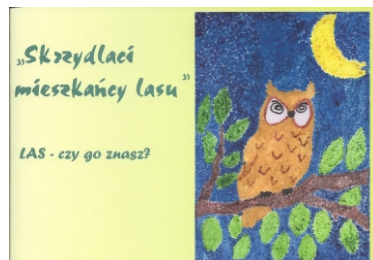
„Polskie ekspozycje łowieckie” Dariusza J. Gwiazdowicza i Jerzego Wiśniewskiego to publikacja szeroko omawiająca wystawy stałe i czasowe z zakresu łowiectwa. Opisuje ekspozycje krajowe i zagraniczne, na których prezentowali swoje kolekcje polscy myśliwi.

W książce tej krótko scharakteryzowano także początki wystaw oraz przybliżono problemy związane z poszukiwaniem kryteriów i zasad oceny trofeów. Wydawnictwo wzbogaciło o ponad 330 rycin ukazujących m.in. wystawy łowieckie, archiwalne dokumenty, okładki katalogów do wystaw, plakaty, odznaczenia itp.

„Skrzydłaci mieszkańcy lasu” autorstwa Patryka Ortella to broszura edukacyjna z cyklu „Las – czy go znasz?”. Pozycja ta przeznaczona jest głównie dla dzieci i młodzieży szkolnej. Na 16 bogato

ilustrowanych stronach zamieszczono m.in. krzyżówki, zagadki, rebusy dotyczące ptaków występujących w naszym kraju. Na zakończenie opublikowano test podsumowujący poznaną wiedzę.

„Inspiracje leśne III” to katalog wydany w związku z

„Inspiracje leśne III”
Międzynarodowy Plener Artystyczny
„Waldinspirationen III”

Międzynarodowym Plenerem Artystycznym, który odbył się w sierpniu w Ośrodku. Zawiera biogramy artystów biorących udział w tym wydarzeniu, a także krótkie odpowiedzi uczestników na pytanie „Co znaczy dla mnie las?”. Obok tekstu zamieszczono barwne reprodukcje prac wykonanych podczas pleneru oraz zdjęcia reportażowe.

Joanna Zależska-Niczyporuk

Turniej Nalewek Leśnych

Ogłoszenie wyników turnieju; od lewej: Benedykt Roźmiarek, dyrektor OKL, Jerzy Adamczewski, koordynator projektu, Zbigniew Walisko – II nagroda, Paweł Wasela – III nagroda, Grażyna Szelańska, Muzeum Etnograficzne w Toruniu (fot. K. Ziółkowska)

W Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie 4 września 2013 r. rozstrzygnięto Turniej Nalewek Leśnych. Był on częścią przedsięwzięcia edukacyjnego pod nazwą „Nalewki z roślin leśnych. Trunki dla zdrowia i przyjemności”. Projekt rozpoczął się w kwietniu br. otwarciem wystawy czasowej oraz warsztatami robienia nalewek, które dla zainteresowanych prowadził Hieronim Błażej – mistrz nalewek.

Ideą turnieju była prezentacja tradycyjnych, polskich nalewek oraz odkrywanie receptur i nagradzanie ich twórców. Konkurs ten miał na celu również ochronę kulinarnego dziedzictwa i wykazanie się znajomością przygotowania nalewek z owoców leśnych oraz wiedzą na temat tradycyjnego, domowego sposobu ich wytwarzania.

Do konkursu nadesłano 45 nalewek, z których jury w składzie: Hieronim Błażej (przewodniczący), Hanna Szymanderska, Marek Tomaszewicz, Łukasz Klesyk, Benedykt Roźmiarek, wyłoniło i nagrodziło najlepsze. Oceniana była harmonia, bukiet, smak i klarowność.

W turnieju wręczono trzy nagrody i dwa wyróżnienia. I nagrodę zdobyła nalewka z pigwy **Anny Golczak**, II nagrodę przyznano **Zbigniewowi Walisko** za nalewkę

tarninówkę, a III – **Pawłowi Waseli** za nalewkę z malin. Wyróżnienia trafiły do **Mariusza Oskroby** i **Jerzego Zemlika**. Anna Golczak – zdobywczyni I nagrody – z chwilą ogłoszenia wyników otrzymała prawo do używania tytułu Mistrz Nalewek Leśnych 2013. Wszyscy biorący udział w turnieju otrzymali certyfikaty uczestnictwa. Projekt adresowany był wyłącznie do osób dorosłych.

Redakcja

Uczestnicy turnieju i zaproszeni goście (fot. K. Ziółkowska)

Wydarzenia

Uczniowie ze Szkoły Podstawowej w Gołuchowie słuchający prelekcji pt.: „Co warto wiedzieć o lasach?” (fot. R. Sorek)

Na początku września br. pracownicy Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie rozpoczęły cykl spotkań edukacyjnych w szkołach biorących udział w próbie bicia rekordu w kategorii „Największe zgromadzenie ludzi przebranych za drzewa”. Spotkania odbyły się 5, 6 i 9 września, odpowiednio: w Gimnazjum i Szkole Podstawowej w Gołuchowie oraz w Zespole Szkół w Kościelnej Wsi. Podczas szkoleń uczniowie wysłuchali prelekcji leśników pn.: „Co warto wiedzieć o dębie?” oraz „Co warto wiedzieć o polskich lasach?”, a także odśpiewali hymn „Puszcza”. Równoległe z pogadankami dla młodzieży wychowawcy klas wzięli udział w spotkaniach organizacyjnych, podczas których zapoznali się z ideą oraz warunkami przebiegu rekordu.

Sześciuosobowa grupa leśników niemieckich zrzeszonych w organizacji leśnej BDF (Bund Deutscher Forstleute)

wizytowała 24 września br. w OKL. Goście zwiedzili wystawę w Muzeum Leśnictwa oraz zapoznali się z działalnością edukacyjną Ośrodka. Wymiana między leśnikami z Nadrenii-Palatynatu a polskimi, zrzeszonymi w Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa oddział w Kali-

szu odbywa się nieprzerwanie od 1985 roku.

Rada Naukowa Ośrodka Kultury Leśnej zebrała się 8 października br. na jesiennym posiedzeniu. Na spotkaniu tym były poruszane m.in. kwestie związane z bieżącą działalnością i planami na 2014 rok oraz sprawy wydawnicze Ośrodka.

Po raz drugi zorganizowana została w Ośrodku **Konferencja Naukowa pn.: „Las i historia”**, która odbyła się 9 i 10 października. Uczestniczyli w niej zaproszeni goście oraz ludzie nauki m.in. z SGGW w Warszawie, Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Podczas konferencji wygłoszono referaty m.in. na temat gospodarki leśnej w okresie międzywojennym oraz symboliki drzew i

Obrazy Rady Naukowej Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie (fot. A. Antonowicz)

ich opisów w literaturze. Nie zabrakło wykładów z zakresu szkolnictwa leśnego oraz początków tworzenia się Lasów Państwowych.

Obszerny artykuł dotyczący konferencji będzie zamieszczony w zimowym numerze „Zagajnika”.

Joanna Zalejska-Niczyporuk

Pierwszy dzień II Konferencji Naukowej „Las i historia”; referat prof. Andrzeja Grzywacza na temat Adama Loreta, pierwszego Dyrektora Naczelnego LP (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

Ośrodki Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Leśnych Kompleksach Promocyjnych

Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Istebnej na Dziełcu, Nadleśnictwo Wisła

Nadleśnictwo Wisła z uwagi na sporą potrzebę w zakresie edukacji ekologicznej, stale powiększa i rozszerza działalność swojej bazy edukacyjno-turystycznej, włączając w to także Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej (LOEE) w Istebnej na Dziełcu. LOEE bierze czynny udział w wielu małych i dużych projektach własnych, a także we współpracy z innymi podmiotami, przede wszystkim promującymi działalność edukacyjną, turystyczną oraz lokalne dziedzictwo kulturowe wśród dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Rozszerzanie

Zajęcia Szkołki Malarzkiej Iwony Konarzewskiej (fot. A. Klimek)

działalności edukacyjnej ma związek także z tym, że Nadleśnictwo Wisła wchodzi w skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasu Beskidu Śląskiego, którego jednym z głównych celów jest edukacja ekologiczna społeczeństwa. Obecnie budynek LOEE jest w trakcie generalnego remontu, a z nową, zmienioną całkowicie ekspozycją, będzie można zapoznać się dopiero w przyszłym roku.

Pomimo wielu projektów o charakterze ogólnopolskim, w których LOEE uczestniczy jako ośrodek Lasów Państwowych, chcemy zwrócić uwagę na dwa ciekawe projekty lokalne, unikatowe w skali regionu i Polski. Wiele lat temu zrodził się pomysł zagospodarowania terenu przy LOEE i stworzenia arboretum obejmującego gatunki roślin charakterystycznych dla Beskidu Śląskiego. Ponieważ atrakcyjność całego subregionu południowego województwa śląskiego opiera się w znacznej mierze na walorach przyrodniczych i krajo-
brazowych oraz na tradycyjnych produktach turystycznych, takich

Liczne ścieżki edukacyjne w Ogródku Roślin zachęcają do spacerów (fot. A. Klimek)

jak znakowane szlaki górskie, punkty widokowe, ścieżki spacerowe itp., także gmina Istebna przystąpiła do realizacji pomysłu na rozbudowę infrastruktury turystycznej, mającej na celu podniesienie atrakcyjności Trójwsi dla mieszkańców i turystów, promocję dziedzictwa kultury ludowej i bogactwa przyrodniczego tego terenu.

Równocześnie odżył pomysł na budowę swego rodzaju parku tematycznego, arboretum, rozszerzającego działalność edukacyjną i turystyczną Leśnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Istebnej. Gmina Istebna we współpracy z Nadleśnictwem Wisła zaplanowała projekt „Rozbudowa infrastruktury okołoturystycznej w Gminie Istebna”. Projekt współfinansowała Unia Europejska z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach RPO WSL 2007–2013. W projekcie znalazła się m.in. budowa unikatowego arboretum pod nazwą Ogród Roślin Beskidu Śląskiego wraz z infrastrukturą towarzyszącą mającą zapewnić właściwą obsługę komunikacyjną i pieszą istniejącego Leśnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej i projektowanego arboretum. Na nowy obiekt składają się: miejsca postojowe, sieć ścieżek edukacyjnych, którymi można przechadzać się wśród ciekawych gatunków roślin zarówno ozdobnych, jak i częściowo już wykonanych nasadzeń gatunków reprezentujących typowe lokalne zbiorowiska roślinne, plac widokowy wraz z miniamfiteatrem.

Wiata edukacyjna – leśna klasa (fot. A. Klimek)

Powstał również oryginalny, akacyjny plac zabaw dla dzieci, którego założeniem było maksymalne powiązanie zarówno formy projektowanych elementów, jak i materiałów z jakich są one wykonane, z terenem ich lokalizacji. Całość ma przypominać o edukacji ekologicznej i bliskości lasu – zastosowano figury ptaków, szalasy, mostki, wiewiary. Wybudowano również wiatę edukacyjną o konstrukcji drewnianej z ławkami w środku, spełniającej rolę leśnej klasy. Wymienione części zagospodarowania Ogródku Roślin zostały ukończone na początku 2011 roku, do dzisiaj natomiast trwają prace nad dokończeniem części zbiorowiskowej.

Ogród Roślin Beskidu Śląskiego ma znaczenie dla różnorodnych grup turystów z terenu województwa śląskiego i innych części Polski, a także z uwagi na bliskość Czech i Słowacji, turystów zagranicznych. Kompleksowość projektu jako całości ma zapewnić aktywne spędzanie czasu, m.in. dla rodzin z małymi

Ośrodki Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Leśnych Kompleksach Promocyjnych

dziećmi, które zmęczone zabawą na ekologicznym placu zabaw, mogą pospacerować z rodzicami ścieżkami edukacyjnymi, poznając charakterystyczne i chronione rośliny regionu bez konieczności pójścia na szlak turystyczny. Dla osób, które nastawione są tylko na poznanie bogactwa przyrodniczego regionu, już wkrótce będzie możliwe zapoznanie się w arboretum z wszystkimi lokalnymi siedliskami przyrodniczymi Natura 2000 Beskid Śląski w jednym miejscu. Teren Ogrodu Roślin w miły, przyjemny i prosty sposób pozwoli na prowadzenie edukacji ekologicznej na szerszą i ciekawszą skalę niż dotychczas, zwłaszcza że temat siedlisk przyrodniczych charakterystycznych dla obszaru Natura 2000 Beskid Śląski, a także w ogóle sam temat siedlisk (zbiorowisk roślinnych), jest trudny dla dzieci i młodzieży, jeśli nie jest poparty odpowiednio przekazanymi obrazami. Wydano również minifolder edukacyjny o roślinach Ogrodu Roślin Beskidu Śląskiego, a w skład infrastruktury Ogrodu wchodzi także niedawno zamontowane tablice edukacyjne.

Plac zabaw przy LOEE (fot. A. Klimek)

Jednym z ciekawszych stałych projektów edukacji ekologicznej, prowadzonych w Leśnym Ośrodku Edukacji Ekologicznej w Istebnej, jest Autorska Szkołka Malarska Iwony Konarzewskiej, realizowana pod patronatem Nadleśnictwa Wisła. Jako że LOEE stara się przekazywać wiedzę przyrodniczą na różnych płaszczyznach, w szczególności dzieciom, wiele lat temu – w 1997 roku, powstał pomysł nauki przez sztukę, co świetnie sprawdza się na terenie Trójwsi Beskidzkiej. Mieszkańcy są tu silnie związani z otaczającą ich przyrodą, co niejednokrotnie odzwierciedla lokalna sztuka ludowa. Zajęcia odbywają się trzy razy w tygodniu podczas roku szkolnego i gromadzą łącznie około 100–150 dzieci. Dzieci rysują,

Ogród Roślin, rabata bylinowa (fot. A. Młynarczyk)

Ogród Roślin, fragment wrzosowiska (fot. A. Młynarczyk)

malują (także w plenerze) oraz od 2006 roku tworzą ceramikę. Otoczenie przyrody sprawia, że większość prac ma z nią związek. Sporo dzieł małych artystów wiąże się z restytucją głuszców na terenie Nadleśnictwa. Wiele z tych rzeźb trafiło już do domów w całej Polsce, ponieważ każdy odwiedzający Szkołkę Malarską może zabrać sobie na pamiątkę jej „cząstkę”.

Głuszc, rysunek Weroniki Kapaś, uczennicy Szkołki Malarskiej Iwony Konarzewskiej

Od 2007 roku Szkołka Malarska Iwony Konarzewskiej pod swoje skrzydła przygarbła również osoby niepełnosprawne, które niejednokrotnie przez sztukę wyrażają siebie, tworząc niesamowite kształty. Co roku Szkołka przedstawia dzieła dzieci podczas uroczystego wernisażu – w ostatnich dwóch latach miał on miejsce w RLOEE „Leśnik” w Ustroniu. Szkołka uwrażliwia dzieci na otaczającą je przyrodę, pomaga zrozumieć jej mechanizmy, a także nierozzerwalnie wiąże ze sztuką, o czym świadczy kilku byłych uczestników zajęć, obecnie uczęszczających do Liceum Plastycznego w Bielsku-Białej. W samym nawet biurówcu Nadleśnictwa Wisła nie ma pomieszczenia, w którym nie znalazłoby się choć jedno dzieło uczniów Szkołki.

Magdalena Mijał
Specjalista Służby Leśnej
w Nadleśnictwie Wisła

Logo Szkołki Malarskiej Iwony Konarzewskiej

Zadanie

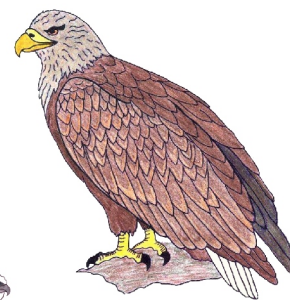
Wykreśl w pionie i poziomie nazwy gatunkowe ptaków szponiastych występujących w Polsce. Znajdź 8 gatunków i wypisz je. Obok zamieszczono rysunki niektórych ptaków.

R	J	A	S	T	R	Z	Ą	B	Z
Y	Z	F	O	R	Z	E	Ł	I	O
B	N	M	K	A	N	I	A	E	P
O	S	Z	Ó	J	G	B	U	L	C
Ł	Z	E	Ł	A	Y	W	M	I	T
Ó	B	P	U	S	T	U	Ł	K	A
W	A	M	Y	S	Z	O	Ł	Ó	W

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....

Jastrząb gołębiarz

Bielik

Rybołów

HUMOR

Wydawca: Ośrodek Kultury Leśnej, ul. Działynskich 2, 63-322 Gołuchów, tel./faks (62) 761-50-45, 761-50-46, www.okl.lasy.gov.pl, e-mail: okl@okl.lasy.gov.pl

Redakcja: Barbara Czornik – redaktor naczelny, Alicja Antonowicz, Joanna Zalejska-Niczyporuk

Stala współpraca: Rafał Walendowski

Opracowanie i skład: Joanna Zalejska-Niczyporuk

Fotografie: Alicja Antonowicz, Tadeusz Chrzanowski, Andrzej Klimek, Aleksandra Młynarczyk, Danuta Piotrowska, Rafał Sorek, Joanna Zalejska-Niczyporuk, Karolina Ziółkowska

Korekta: Katarzyna Wawrzków

Druk: Zakład Poligraficzny Super Print, ul. Kaliska 67, 63-300 Pleszew

Orzeł przedni – *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758)

Występowanie

Ptaka ten występuje w sześciu podgatunkach i ma największy zasięg spośród wszystkich gatunków orłów. Poza Europą można go spotkać w północnej Afryce, na prawie całym obszarze Azji oraz w Ameryce Północnej. W Europie zasiedla Półwysep Pirenejski, południe Francji, Alpy, Skandynawię, Bałkany, Półwysep Apeniński, niektóre wyspy na Morzu Śródziemnym oraz Karpaty. Na północy część Szkocji, Anglii oraz kraje nadbałtyckie.

W Polsce jest gatunkiem skrajnie nielicznym. W połowie XIX wieku na obecnym terytorium Polski występowało nie więcej niż 50 par. W wyniku prześladowań gatunek prawie całkowicie wytopiono na przełomie XIX i XX wieku. Przetrwały tylko nieliczne pary gniazdujące w Karpatach i na Mazurach. W późniejszych latach zaczęto obserwować orły w północno-wschodniej Polsce, a ich liczba wzrosła do ok. 20–30 par w latach 60-tych, po czym zaczęła spadać. W pierwszej połowie lat 90-tych populację szacowano na 5–10 par, a w 2012 roku stwierdzono 30 zajętych stanowisk orła przedniego. Większość populacji gniazduje w Karpatach, na północy kraju zaobserwowano tylko jedno stanowisko na Pomorzu.

Cechy gatunku

Bardzo duży ptak szponiasty, którego rozpiętość skrzydeł waha się od 190 do 230 cm. Masa ciała wynosi od 3,5 kg u samców, do nawet 5,5 kg u samic. Długość ciała od dzioba do końca ogona może wynosić nawet 95 cm. Samice są z reguły większe i cięższe niż samce. W sylwetce orła dobrze widać wysuniętą do przodu głowę. Skrzydła są zwężone u nasady i zakończone dłoniasto rozłożonymi lotkami. Długość ogona zbliżona jest do szerokości skrzydeł.

Ogólne upierzenie orłów jest ciemno-brunatne. Młode osobniki można rozpoznać po jasnych plamach na skrzydłach i białej nasadzie ogona. Dorosłe ptaki (5–6 lat) nie mają plam na spodzie skrzydeł, a ich ogony stają się ciemne, z jeszcze ciemniejszymi, rzadkimi prążkami. Charakterystyczne dla tych ptaków

Orzeł przedni w środowisku naturalnym (fot. T. Chrzanowski)

jest też rudawo-złote upierzenie potylicy i karku, które jest bardziej kontrastowe u osobników dorosłych. Tak jak wszystkie orły właściwe u orła przedniego występują opierzone skoki (nogi), co łatwo pozwala odróżnić go od bielika (*Haliaeetus albicilla*).

Biotop

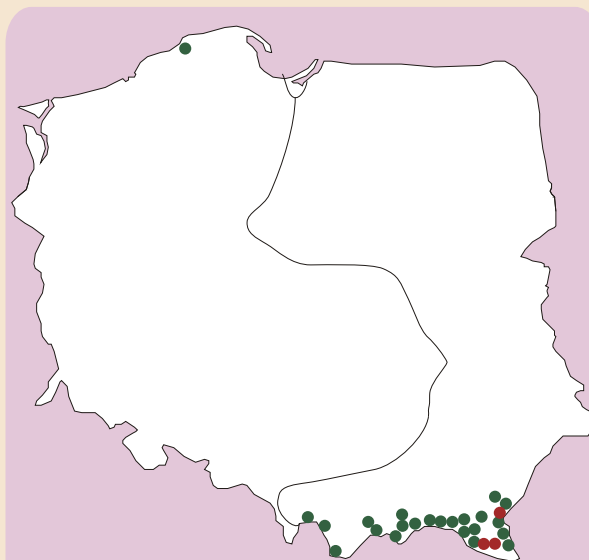
Ptaka ten występuje głównie na terenach lesistych, w pobliżu otwartych obszarów, które wykorzystuje do polowania. Mogą być to łąki i pastwiska, a także wzgórza o dużym nachyleniu, z kępami drzew lub krzewów. W wielu przypadkach takie miejsca naturalnie zarastają i przestają być łowiskami orłów. Gatunek ten stroni od ludzi, dlatego na miejsca lęgowe wybiera najczęściej stare prześwie-

tlone lasy bukowe i bukowo-jodłowe, trudno dostępne i rzadko odwiedzane przez człowieka. Gniazda może budować także na stromych skałach. Lubi też sąsiedztwo wysokich, uschniętych drzew, które traktuje jak punkty obserwacyjne i miejsca do odpoczynku.

Pożywienie

Orla dieta jest bardzo urozmaicona. Najczęściej polują na zające, świstaki, króliki, a także na młode sarny, kozice, kuny, lisy, a nawet na wałęsające się koty domowe. Jednak dużych zdobyczy orły nie są w stanie unieść i muszą spożywać je na miejscu, tyle ile mogą. Informacje o tym, że orły porywają owce, kozy lub małe dzieci są więc nieprawdziwe. Zimą chętnie żywią się padli-

ną, co u postronnego obserwatora może wywołać złudzenie, że martwy jeleń, sarna lub owca padły ofiarą szponów tego drapieżnika. Odnajdywanie padliny może mu ułatwić przesiadywanie na drzewie i obserwacja np. kruków, które gromadzą się przy znalezisku, wskazując je jednocześnie orłowi. Latem ptaki często patrolują swoje łowiska i wykorzystują ciepłe prądy ułatwiające szybowanie. Z obserwacji wynika, że tylko jeden na 6 ataków kończy się upolowaniem ofiary.

Stanowiska lęgowe orła przedniego w Polsce (źródło: <http://monitoringptakow.gios.gov.pl/orzel-przedni> [2013-10-10])

- jedna para
- więcej niż jedna para

Ciekawostki

W górach obserwowano orły, które polowały spychając swoje ofiary w przepaść.

Orły są wykorzystywane w sokolnictwie do polowań na wilki, np. w Mongolii.

Łacińska nazwa *Aquila* oznacza orła, a drugi człon nazwy – *chrysaetos*, pochodzi z języka greckiego i oznacza złotego orła (*chrysos* – złoto, *aetos* – orzeł).

U orłów występuje zjawisko kainizmu. Oznacza to, że starsze piskle zabijają młodsze wyrzucając je z gniazda.

Na Bałkanach orły przednie często zjadają żółwie. Aby rozbić twardą skorupę zrzucają je z wysokości na skały.

Rozmnażanie

Orły osiągają dojrzałość płciową w wieku ok. 3–4 lat, ale w naszych warunkach przystępują do lęgów dopiero ok. 4–6 roku życia. Wczesną wiosną samica składa najczęściej 2 jaja, choć zdarzają się 3, a wyjątkowo nawet 4. W czasie wysiadywania samiec dostarcza jej pokarm i czasami sam zajmuje się wysiadywaniem, by samica mogła trochę się rozruszać. Pisklęta wykluwają się po ok. 45 dniach i dorastają w gnieździe do końca lipca. Najczęściej przeżywa tylko jedno młode i pod opieką rodziców pozostaje w rewirze lęgowym do jesieni, ucząc się polować. Wśród młodych występuje zjawisko kainizmu (bratobójstwa), co sprawia że silniejsze pisklę wyrzuca słabsze z gniazda. Po opuszczeniu gniazda młody orzeł przez kilka lat koczuje w dalszej lub bliższej okolicy, a po uzyskaniu dojrzałości zajmuje własne terytorium.

Gniazda

Swoje potężne gniazda budują na niedostępnych półkach skalnych lub starych drzewach, w głębi rzadko odwiedzanych lasów. Gniazdo orła przedniego może

R. Walendowski, Orzeł przedni (akwarela)

Zagrożenia

Przyczynami wymierania orłów przednich w ciągu ostatnich 200 lat było prześladowanie gatunku ze względu na jego drapieżnictwo. Strzelano do nich, niszczone gniazda i lęgi. Obecnie nadal zdarzają się przypadki strzelania kłusowników do tych ptaków, są one spowodowane niewiedzą i głupotą.

Zagrożeniem w dniu dzisiejszym jest także utrata terenów łowieckich i lęgowych. Nieużytkowane łąki i zarastające pastwiska oraz tereny z atrakcyjnym krajobrazem przeznaczane są pod zabudowę, a to właśnie takie obszary były głównym terenem łowieckim orłów. Zdarzają się także przypadki porażenia prądem ptaków siadających na liniach energetycznych.

Duże zagrożenie stanowi także rozwój turystyki i penetracja lasów przez człowieka. Powoduje to opuszczanie stanowisk lęgowych.

Zagrożeniem są również elektrownie wiatrowe.

Gatunek został wpisany do „Polskiej czerwonej księgi zwierząt” w kategorii EN – zagrożone wyginięciem.

Ochrona

Orzeł przedni jest w Polsce objęty ścisłą ochroną gatunkową. Wyznacza się specjalne strefy ochronne, całoroczne i okresowe, wokół gniazd. Gatunek podlega

międzynarodowym konwencjom: waszyngtońskiej (zakaz handlu zagrożonymi wyginięciem gatunkami), bońskiej (ochrona wędrownych gatunków dziko żyjących) i dyrektywie ptasiej Unii Europejskiej (ochrona dziko żyjących ptaków i ich różnorodności gatunkowej na terenie Unii Europejskiej). Dużą rolę w ochronie tego gatunku pełni edukacja społeczeństwa, zwłaszcza turystów i mieszkańców okolic, w których występują orły.

Opracowanie: Patryk Ortell

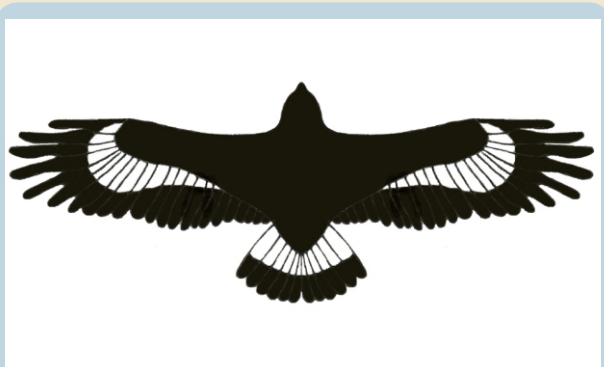
Konsultacja merytoryczna: Tadeusz Mizera

Literatura

1. Głowaciński Z. (red.). 2001. „Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce”. PWRiL, Warszawa.
2. Kruszewicz A. G. 2005. „Ptaki Polski”. Multico, Warszawa.
3. Pielowski Z. 1996. „Ptaki drapieżne”. Wydawnictwo Świat, Warszawa.
4. Svensson L. 2012. „Przewodnik Collinsa. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego”. Multico, Warszawa.

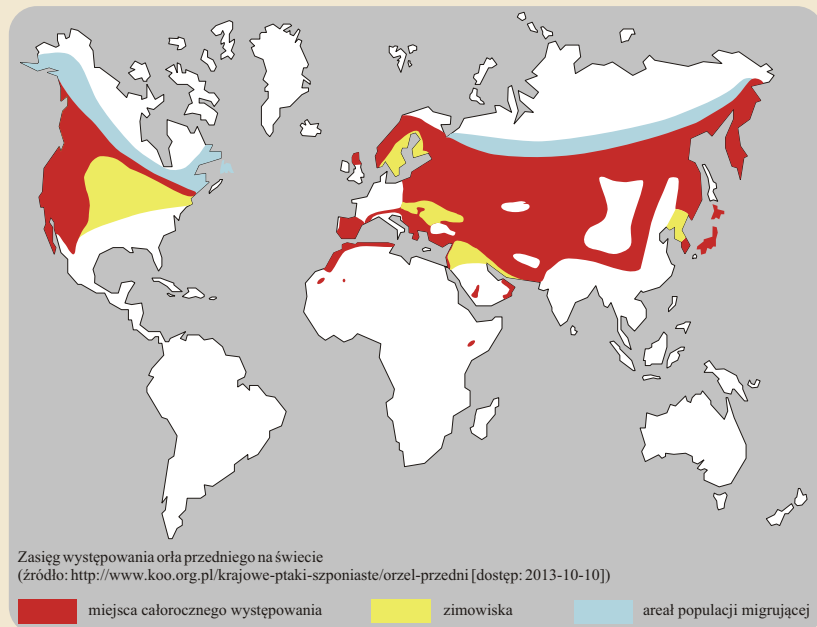
Strony internetowe

1. <http://www.monitoringptakow.gios.gov.pl/orzel-przedni>
2. <http://www.koo.org.pl/krajowe-ptaki-szponiaste/orzel-przedni>

Sylwetka orła przedniego w locie (źródło: „Ptaki drapieżne”, Z. Pielowski)

mieć nawet 2 m średnicy i składać się z gałęzi o grubości nawet 4 cm. W środku gniazdo wyścielone jest drobnymi gałązkami, trawą i igliwem. Para orłów zwykle ma w swoim rewirze kilka gniazd, które wykorzystuje na zmianę.

Zasięg występowania orła przedniego na świecie (źródło: <http://www.koo.org.pl/krajowe-ptaki-szponiaste/orzel-przedni> [dostęp: 2013-10-10])

■ miejsca całorocznego występowania   ■ zimowiska   ■ areal populacji migrującej